

8. Державна Фармакопея України. Т. 2 [Текст]. – Х.: Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2014. – 724 с.
9. Державна Фармакопея України [Текст]. – Х.: PIPEГ, 2008. – 620 с.
10. Грошовий, Т. А. Математичне планування експерименту при проведенні наукових досліджень в фармації [Текст] / Т. А. Грошовий, В. П. Марценюк, Л. І. Кучеренко та ін. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2008. – 368 с.

*Рекомендовано до публікації д-р фарм. наук, професор Панасенко О. І.
Дата надходження рукопису 09.01.2017*

Одинцова Віра Миколаївна, кандидат фармацевтичних наук, доцент, кафедра фармакогнозії, фармакології та ботаніки, Запорізький державний медичний університет, пр. Маяковського, 26, м. Запоріжжя, Україна, 69035
E-mail: odinvera@yandex.ru

Бідненко Олександр Сергійович, асистент, кафедра фармацевтичної хімії, Запорізький державний медичний університет, пр. Маяковського, 26, м. Запоріжжя, Україна, 69035
E-mail: bidnenko2012@gmail.com

УДК 615.256.4 : 339.13.021 (477)
DOI: 10.15587/2519-4852.2017.93892

АНАЛІЗ РИНКУ ПРЕПАРАТІВ ДЛЯ ЛІКУВАННЯ ДОБРОЯКІСНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ ПЕРЕДМІХУРОВОЇ ЗАЛОЗИ З МЕТОЮ ВИЗНАЧЕННЯ МАРКЕТИНГОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ВИРОБНИКА

© В. С. Зайченко, О. М. Євтушенко, О. А. Рубан, Ю. С. Маслій, Т. Б. Равшанов

Поширення урологічних захворювань, а саме простатиту та доброякісної гіперплазії передміхурової залози, призводять до погіршення стану фізичного та психологічного здоров'я працездатного населення нашої країни, що у підсумку, впливає (у макроекономічному аспекті) на здатність виробляти валовий національний продукт, підвищує кількість виплат за листами непрацездатності. У зв'язку з зазначеним пошук нових схем лікування даних захворювань є актуальним питанням сучасної медицини, а розробка нових лікарських засобів залишається гострим питанням для вітчизняної фармації. Тому доречним є визначення стану ринку, тенденцій споживання препаратів для лікування даних захворювань. Проведені дослідження становлять базу для обґрунтування доцільності пошуку, розробки та виведення на ринок інноваційних ліків.

Метою роботи стало вивчення структури та тенденцій розвитку українського ринку лікарських засобів для профілактики та лікування доброякісних захворювань передміхурової залози з метою визначення маркетингових можливостей для вітчизняної фармації.

Матеріали та методи. Дослідження проведено за допомогою структурного аналізу, з використанням логічного і графічного методів, методів маркетингового аналізу.

Результати. Визначено динаміку змін та тенденції розвитку українського ринку лікарських засобів зазначеної групи. Виявлено структуру ринку за кількістю найменувань, брендів, за формами випуску, країнами-виробниками, за складом. Результати свідчать, що за останні 15 років кількість зареєстрованих препаратів даної групи скоротилось, хоча збільшилась кількість пропозицій від вітчизняних виробників. Однак, все одно, за структурою країн-виробників ринок залишається імпортозалежним – препарати закордонного виробництва займають біля 70% вітчизняного ринку за номенклатурою і більше 78 % за обсягом реалізації. Ринок препаратів для лікування доброякісних захворювань передміхурової залози має позитивну тенденцію як в динаміці обсягів збуту, так і в структурі асортименту. За загальними підсумками в 2016 році відзначається збільшення обсягу продажів товарів «аптечного кошика» в грошовому вираженні.

Висновки. На базі виявлених змін розроблено певні пропозиції для вітчизняної фармацевтичної індустрії – ринок має відносно незначний асортимент вітчизняних комплексних лікарських засобів, що мають у своєму складі рослинну сировину, тому розробка та виведення інноваційних лікарських засобів є перспективним напрямком розвитку

Ключові слова: фармацевтичний ринок, лікарські засоби, захворювання передміхурової залози, маркетингові дослідження

1. Вступ

До числа найбільш поширених урологічних захворювань у чоловіків відносяться простатит і доброякісна гіпертрофія передміхурової залози (ДГПЗ). За даними світової статистики, на ДГПЗ хворіють

30–45 % чоловіків, в Україні цей діагноз має кожен третій чоловік до 50 років і кожний другий після 50 років. За останні 20 років захворюваність на простатит зросла приблизно вдвічі і діагностується у понад 80 % чоловіків репродуктивного віку, з них при-

близно 30 % виявляється у віковій категорії від 20 до 40 років. Якщо посилається на статистичні дослідження, то можна сказати, що простатит виявляється у кожного 10 пацієнта [1–4]. Дані патології негативно позначаються не тільки на фізичному, але і на психологічному здоров'ї пацієнта, негативно впливають на якість життя хворих взагалі. Тому актуальними залишаються розробка сучасних і ефективних схем лікування, і, відповідно, розробка і пропозиція пацієнтам нових, ефективних лікарських препаратів з найменшою кількістю побічних ефектів.

Простатит і ДГПЗ можуть виникати з двох основних причин: застійні явища та потраплення інфекції [1–3, 5]. Тому їх лікування є зазвичай комплексним і повинне відбуватися під наглядом фахівця. Адже неправильний вибір препаратів і методик може не тільки не надати потрібної дії, а й погіршити ситуацію. Лікарські засоби підбираються залежно від причини виникнення захворювання, а також від форми перебігу. Основні складові комплексної терапії при лікуванні доброякісних захворювань передміхурової залози – нормалізація харчування, дотримання дієти, фітотерапія, фізичні вправи, масаж, лікарські препарати, народні засоби [1–5].

2. Постановка проблеми у загальному вигляді, актуальність теми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними питаннями

Завдяки сучасним можливостям фармацевтичної індустрії, лікування простатиту і доброякісної гіпертрофії передміхурової залози перестало бути нерозв'язною проблемою. Комплексні схеми лікування передбачають застосування препаратів різних фармакотерапевтичних груп: антибіотики; протизапальні; альфа-адреноблокатори; спазмолітики; препарати, призначені для поліпшення кровообігу та ін. [1–3, 5].

Істотну роль в комплексному лікуванні, а також у профілактиці даних захворювань відіграють лікарські засоби, що містять у своєму складі біологічно активні речовини природного походження. Вони забезпечують широку фармакодинаміку, високу ефективність і безпеку, добре переносяться хворими. Фітопрепарати в терапії доброякісних захворювань передміхурової залози позитивно впливають на суб'єктивні і об'єктивні прояви захворювання:

- інгібування синтезу простагландинів в передміхуровій залозі і забезпечення тим самим протизапального ефекту;
- цитотоксичний вплив на гіперплазовані клітини передміхурової залози;
- інгібуючий ефект щодо ряду ферментів, які беруть участь в гормональному обміні;
- блокуючу дію на андрогенні та інші гормональні рецептори;
- вплив на тканинні фактори росту та ін. [4].

На сьогоднішній день для лікування простатиту і ДГПЗ використовуються готові лікарські засоби (ГЛЗ), що містять екстракти рослин, у вигляді капсул, таблеток, супозиторіїв тощо [1, 2, 4]. Оптимальною лікарською формою для лікування даних патологій є супозиторії, основними перевагами яких є: швидка доставка та висока біодоступність активних компонентів до органу-мішені; виключення впливу

лікарського засобу на шлунок і печінку, що усуває можливу появу токсичного ефекту [1–5].

Для обґрунтування доцільності розробки вітчизняних лікарських засобів для лікування простатиту та ДГПЗ доцільним є визначення обсягів та потенціалу українського фармацевтичного ринку і тенденцій його розвитку. Слід зауважити, що подальші дослідження стосуватимуться тільки препаратів для лікування вищезазначених доброякісних захворювань, за виключенням злоякісних пухлин.

3. Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор

За останнє десятиріччя науковці не раз зверталися до проблеми вивчення групи препаратів для лікування простатиту та доброякісних ДГПЗ. Серед наукових праць, тісно пов'язаних з напрямом досліджень, значуще місце посідають роботи Рубан О. А., Ярних Т. Г., Дроговоз С. М., Яковлева Л. В., Зайченко Г. В., Дмитрієвського Д. І., Гриценко В. І., Вишневіської Л. І. та ін. [1–3, 5, 6].

4. Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, якій присвячена стаття

В даний час у науковій літературі є публікації, які відображають обсяги споживання ГЛЗ і результати аналізу їх асортименту, однак, події, що відбулися за останні 2–3 роки змінили картину на фармацевтичному ринку України. Економічна та політична криза, наслідки гібридної війни змінили структуру споживання і асортимент пропонованих лікарських засобів. Тим більше, що ті окремі результати маркетингових досліджень ринку даних груп, що зустрічаються в літературних джерелах, носять фрагментарний характер та не відбивають тенденції сьогодення. У зв'язку з чим, дослідження, які дозволять визначити сучасний стан ринку, тенденції споживання, доцільність розробки вітчизняних препаратів для лікування захворювань передміхурової залози, є актуальними.

5. Формулювання цілей (завдання) статті

Метою роботи стало формування сучасного уявлення про структуру ринку та тенденції споживання препаратів для лікування доброякісних захворювань передміхурової залози, визначення можливого потенціалу для вітчизняних розробників та виробників.

6. Виклад основного матеріалу дослідження (методів та об'єктів) з обґрунтуванням отриманих результатів

В роботі здійснено аналіз структури асортименту, вартості препаратів, тенденції споживання, які проводили за даними системи «Equalizer» компанії «Business Credit», період проведення аналізу – вересень 2015 року – вересень 2016 року. Дослідження здійснювали також згідно з Державним реєстром лікарських засобів України та АТС-класифікацією [7–9]. При аналізі асортименту визначалися кількість і структура виробників, різноманітність форм випуску та інші показники, що характеризують споживання даної групи препаратів на ринку України. Об'єкти дослідження – лікарські засоби, які мають реєстрацію

на території України та використовуються для лікування простатиту і доброякісної гіпертрофії передміхурової залози. В ході досліджень проаналізовано первинну та вторинну маркетингову інформацію. Роботу виконано з використанням статистичного, логічного і графічного методів, а також методів маркетингового аналізу.

Засоби, що застосовуються в урології (G04), є досить великою групою препаратів, яка на сьогодні-

шній день займає гідне місце в загальному обсязі фармацевтичного ринку.

Аналіз структури ринку свідчить, що лівова частка належить закордонним виробникам – на сьогодні вони охоплюють більше 65 % українського ринку урологічних ЛЗ (табл. 1). Основними імпортерами урологічних засобів на ринок України залишаються Германия, Індія, Франція, Угорщина, Італія, Словенія, Ірландія тощо.

Таблиця 1
Співвідношення лікарських засобів вітчизняного та імпортного виробництва в групі G04 протягом року (вересень 2015 – вересень 2016 рр.)

Ринкові показники	Обсяг ринку, тис. грн	Частка ринку, %
Загальний обсяг реалізації ЛЗ	1132780,5	100
Обсяг реалізації препаратів вітчизняного виробництва	392035,4	34,6
Обсяг реалізації препаратів імпортного виробництва	740745,1	65,4

Міжнародна АТС-класифікація [9] виділяє засоби, що застосовуються при лікуванні доброякісних захворювань передміхурової залози, в окрему групу G04C, всередині якої вони розподіляються наступним чином:

– G04 C – засоби, що застосовуються при доброякісній гіпертрофії передміхурової залози;

– G04 CA – антагоністи альфа-адренорецепторів;

– G04 CB – інгібітори тестостерон-5-альфа-редуктази;

– G04 CX – інші препарати, що застосовуються при доброякісній гіпертрофії передміхурової залози, в яку входять у тому числі препарати плодів *Sabalıs serrulatae* (G04CX 02) та інші (G04CX 10**).

Далі нами проведено аналіз групи препаратів, що застосовуються при доброякісній гіпертрофії передміхурової залози (група G04C). Станом на кінець 2016 року на фармацевтичному ринку України присутні 39 препаратів за 16 міжнародними непатентованими назвами (МНН) від 31 виробника. Слід зазначити, що за останні 15 років кількість зареєстрованих препаратів даної групи скоротилось, – станом на 2000 рік в Україні було зареєстровано 22 МНН від 21 виробника [5]. Однак, як і багато років тому, велика частина цієї групи препаратів – імпортного виробництва. Якщо більше 10 років тому вітчизняну номенклатуру препаратів формували такі виробники як ПрАТ «Національна Гомеопатична Спілка» (аденома-гран), «Біофарма» (простатилен), АТ «Лекхім» (супозиторії з простатіленом), то на даний момент вітчизняні препарати представлені фірмами АТ «Лекхім», Київський вітамінний завод, Борщівський ХФЗ, ФФ «Здоров'я», ПАТ «Біолік», ТОВ «НВФК «Ейм», ПАТ «Червона зірка», ТОВ «Конарк Інтелмед», ПрАТ «Національна Гомеопатична Спілка». На сьогодні імпортні препарати займають біля 70 % вітчизняного ринку за номенклатурою і більше 78 % за обсягом реалізації, а за кількістю МНН – 93 %. Розподіл препаратів за країнами-виробниками представлений на рис. 1. Крім України, на полицях аптек найбільш широко представлені препарати виробництва Швейцарії, Франції, Німеччини, Росії, Японії, Великобританії та інших країн. Тобто, незважаючи на те, що ринок є привабливим і кількість представлених

вітчизняних препаратів зростає за останній час, проте поки бажаний обсяг ринку та ширина асортименту для вітчизняного виробника ще не досягнуті.

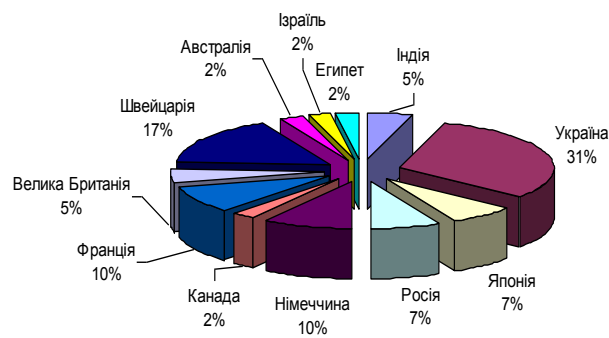

Рис. 1. Розподіл препаратів групи G04C за країнами-виробниками

Практично всі препарати даної групи є безрецептурними та представлені на ринку у вигляді 7 лікарських форм (рис. 2): таблетки, капсули, гранули, краплі, настоянки, супозиторії ректальні, порошок ліофілізований д/розч. Найбільш поширеною формою випуску являються капсули та таблетки, також достатню частку ринку займають ректальні супозиторії (11 %).

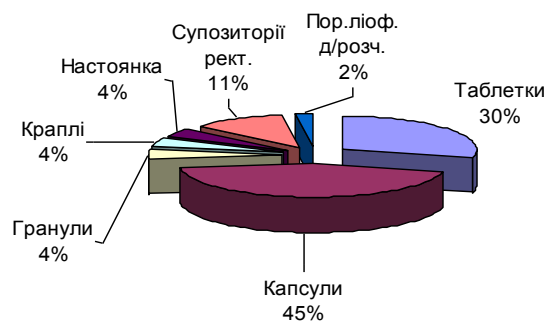

Рис. 2. Розподіл лікарських засобів групи G04C за формами випуску

Аналіз цінового діапазону показав, що роздрібні ціни на дану групу препаратів варіюють від 130

до 283 грн. Середньозважена ціна упаковки для групи G04 (урологічні препарати) складає 130 грн, однак вже середньозважена вартість упаковки препаратів, що використовуються при доброякісній гіпертрофії передміхурової залози, значно вища: за упаковку препаратів групи G04C – 186 грн, групи G04CX – 239 грн, групи G04CX (фітопрепарати) – 283,5 грн. Найбільш вартісними препаратами в групі залишаються препарати Проскар (Мерк, Шарп і Доум), Простакар (Мега Лайфсайенсиз), Сетегис (Егіс Фармасьютікалз), Аводарт (Глаксо СК), Дуодарт (Глаксо СК), Простаплант (Др. Вільмар Швабе). Аналіз цінних показників свідчить, що протягом 2015–2016 рр. темп приросту/зменшення середньозваженої ціни до попереднього року (%) має негативне значення і складає – 16 % за

групою G04C (табл. 1). Тобто, вартість препаратів групи G04 протягом останніх двох років мала тенденцію до зниження, не дивлячись на високі темпи інфляції. Для препаратів, що використовуються для лікування саме передміхурової залози (фітопрепарати включно), темпи приросту середньозваженої вартості до попереднього року склали біля 11–12 %, що відповідало загальному рівню інфляції в країні (індекс інфляції на той час знаходився в межах 1,1–1,2) (табл. 2) та загальним тенденціям на ринку – у 2016 році вартість лікарських засобів зросла у середньому на 12–13 % [10]. Тобто, іноземні виробники, намагаючись утримати обсяги продажів в кризовий момент, або піднімали ціни тільки відповідно до інфляційних коливань, або взагалі стримували зріст вартості препаратів.

Таблиця 2

Загальні показники фармацевтичного ринку для групи урологічних препаратів та засобів для лікування доброякісної гіпертрофії передміхурової залози

Показники ринку	Досліджувані групи та підгрупи ЛЗ у відповідності з АТС-класифікацією			
	G04	G04C	G04CX	Фітопрепарати групи G04CX
Загальний обсяг реалізації (SV), тис. грн	1132780,5	226935,5	96585,9	10220,9
Темпи приросту/зменшення ринку в грн (до попереднього року) (GR SV), %	110	–6,4	2,1	0,6
Загальний обсяг реалізації, тис. уп. (TU)	8681,9	1219,4	404,2	36,0
Темпи приросту/зменшення ринку в уп. (до попереднього року) (GR TU), %	4,3	11,4	–8,5	–9,0
Середньозважена вартість упаковки (Pw _i), грн	130,5	186,1	239,0	283,5
Темпи приросту/зменшення середньозваженої вартості до попереднього року, %	6,45	–15,98	11,62	10,62
Індекс інфляції* (індекс споживчих цін)	1,06	0,84	1,10	1,16

Примітка: * – індекс інфляції, або індекс споживчих цін – показник, який характеризує зміни загального рівня цін на товари і послуги, які купуються населенням для невиробничого споживання

Але, аналіз ринкових показників свідчить, що останній рік був не самим вдалим для препаратів групи G04CX «Інші препарати, що застосовуються при доброякісній гіпертрофії передміхурової залози», включаючи фітопрепарати. І, якщо препарати цієї групи не зазнали зменшення обсягу реалізації у грошовому еквіваленті, то тенденції зміни обсягів реалізації препаратів в упаковках мали негативну тенденцію – ринок для цієї групи зменшився на 8–9 % (табл. 2). Швидше за все, ситуація, що склалася, обумовлена кризовими явищами в економіці нашої країни та, відповідно, – падінням споживчого попиту на нежиттєво необхідні препарати.

Наступним кроком нашого дослідження став аналіз структури асортименту препаратів вищезазначених груп.

Урологічні препарати (група G04) характеризуються достатньою шириною та глибиною – 31 МНН представлено 264 товарними позиціями, 116 брендними назвами від 83 виробників (табл. 3).

Засоби, що застосовуються при доброякісній гіпертрофії передміхурової залози (загальна група G04C), представлені також достатньо широко – 16 МНН від 31 фармацевтичної корпорації, займають достатню частку ринку урологічних препаратів – 20 % (грошовий еквівалент) та 14 % (натуральний еквівалент).

Крім того, всередині групи є препарати, що мають лікувально-профілактичний ефект, включають до свого складу рослинну сировину та інші компоненти (біогенні препарати, гомеопатичні засоби тощо), у зв'язку з чим віднесені до окремої групи – G04CX, яка має свої класифікаційні рівні.

Особливу увагу привертають препарати, що мають у своєму складі рослинну лікарську сировину. Як було зазначено вище, фітопрепарати мають достатню ефективність, а тому є доцільними для використання у комбінованій терапії, мають незначну кількість протипоказань, добре переносяться хворими, тому багато фахівців включають їх в сучасні схеми лікування захворювань передміхурової залози [4, 6]. Тим більше, що в останній час фітопрепарати набувають все більшу популярність через те, що отримали усталений імідж ліків з мінімальною кількістю побічних ефектів. На ринку представлені як зареєстровані лікарські засоби, так і дієтичні добавки. Але нами проведений аналіз саме зареєстрованих лікарських засобів.

В групу G04 CX «Інші препарати, що застосовуються при доброякісній гіпертрофії передміхурової залози» входять препарати плодів *Sabalisa serrulatae* (G04CX 02) та інші (G04CX 10**). Ця група не дуже широко представлена на фармацевтичному ринку – в групі урологічних препаратів вона займає біля 10 %.

Кількість торгових найменувань – більше 30, представлені 18 фармацевтичними корпораціями (табл. 3), 9 МНН. Група G04CX 02 представлена препаратами плодів *Sabalís serrulatae*, номенклатуру формують такі засоби як Простамол-Уно (Німеччина), Простаплант (Німеччина), Пермиксон (Франція), Простакер (Таїланд). Вітчизняні препарати відсутні в цій групі. Група інших препаратів G04CX10** представлена наступними препаратами – Протамед та Простаплант Форте (Німеччина), Простатилен та Простатилен-Цинк (АТ «Лекхім», Україна), Простекс (ТОВ «Біофарма», Україна), Аденома-Гран та Простатон (ПРАТ «НГС», Україна), Афала (Компанія «Матеріа-Медіка», Росія), Пепонен/Пепонен Актив (Компанія «Тева», Ізраїль), Просталад (ВАТ «Біолік», Україна), Просталін (Фарко, Єгипет), Простатилен-Біофарма (Біофарма, Україна), Простатофіт (ТОВ «НВФК «Ейм», Україна), супозиторії з маслом насіння гарбуза (ВАТ «Монфарм», Україна), Хомвіо-Простан (ТОВ «Хомвіора», Німеччина), Тадімакс (Данафа Фармасьютікал Джоінт Сток Компані, В'єтнам), Польданен (Познанський завод лікарських трав "Гербаполь" А.Т., Польща), Палпростес (ТАД Фарма ГмбХ, Німеччина), Простакур (Р.П. Шерер ГмбХ, Німеччина).

Таблиця 3

Загальні показники, що характеризують структуру асортименту препаратів для лікування захворювань передміхурової залози

Показники ринку	Досліджувані групи та підгрупи ЛЗ у відповідності з АТС-класифікацією			
	G04	G04C	G04CX	Фітопрепарати групи G04CX
Кількість торгових найменувань (товарних позицій), SKU*	264	67	32	13
Кількість брендів	116	39	19	8
Кількість корпорацій	83	31	18	15
Кількість МНН	31	16	9	2
Частка підгрупи в загальній групі препаратів G04 в грн, %	100	20,03	8,52	7,56
Частка підгрупи в загальній групі препаратів G04 в од., %	100	14,04	4,65	4,4

Примітка: *SKU – товарна позиція (від англ. Stock Keeping Unit (ідентифікатор товарної позиції))

Ретроспективний аналіз за останні 10 років (2006–2016 рр.) свідчить, що структура країн-постачальників та фірм-постачальників даної групи препаратів практично не змінилась. Аналіз асортименту показав, що найбільш поширеними є препарати німецьких та українських виробників. Але все ж на даному етапі вітчизняні препарати поки не можуть скласти здорову конкуренцію імпортованим – співвідношення імпортованих препаратів до вітчизняних (%) в групі G04CX на сьогодні складає 71:29 (рис. 3). Більшу частину групи G04CX складають фітопрепарати або комбіновані препарати, до складу яких входить лікарська рослинна сировина.

В ході дослідження з'ясувалось, що найбільш популярними формами випуску препаратів групи G04CX є капсули, таблетки та ректальні супозиторії – разом на них припадає біля 73 % від усіх препаратів даної групи (рис. 4).

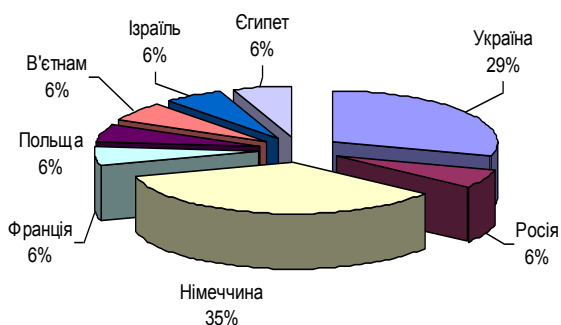

Рис. 3. Розподіл препаратів групи G04CX (фітопрепарати включно) за країнами-виробниками

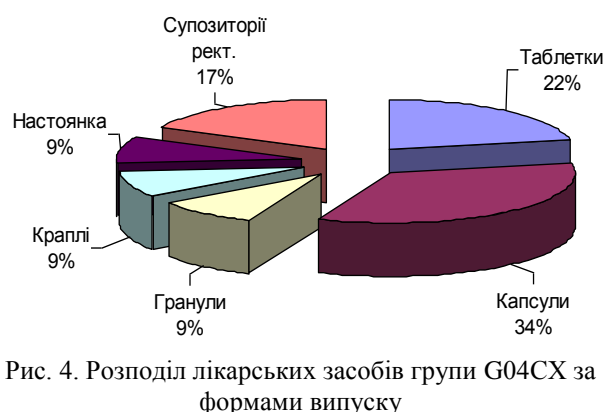

Рис. 4. Розподіл лікарських засобів групи G04CX за формами випуску

Аналіз структури даної групи препаратів на співвідношення «рецептурні-безрецептурні препарати» показав, що в групі G04CX більша частина препаратів (90 %) – безрецептурна. Ринок рецептурних препаратів обмежений та представлений трьома МНН – до них відноситься Простол Євро, Тиквеол та Тадімакс.

Вивчення складу препаратів для лікування захворювань передміхурової залози показало, що вони можуть містити як хімічні, біогенні, так і рослинні складові. При чому перелік можливих рослинних комбінацій достатньо великий. Спроби впорядкувати можливі складові дозволили зробити наступні висновки – найбільш поширеною рослинною сировиною, що використовується для виробництва цих препаратів, є екстракт пальми Сабаль, насіння гарбуза, золотушник, кропива, ромашка. Загалом для вироблення простатопротекторів використовується більше 30 рослин (табл. 4).

Таблиця 4

Рослинна лікарська сировина у складі лікарських засобів, гомеопатичних та біогенних препаратів для лікування захворювань передміхурової залози, дозволених до реалізації в Україні

Назва сировини	Кількість посилянь у складі препаратів	Назва сировини	Кількість посилянь у складі препаратів
Екстракт пальми сабаль (Serenoa repens)	10	Трава болиголову плямистого (Conium maculatum L.)	1
Насіння гарбуза (Cucurbitae semen)	5	Трава грициків (Bursae pastoris herba)	1
Гарбузовий глобулін (Cucurbitae globulin)	1	Трава реп'яшка звичайного (парила лікарського) (Agrimoniae eupatoriae herba)	1
Екстракт золотушника (Solidago extractum)	2	Квітки арніки (Arnicae flos),	1
Екстракт листя осики (Populus tremula folia extractum)	1	Квітки нагідок (Calendulae flos)	1
Екстракт листків крин уму (Crinum latifolium L.)	1	Коріння валеріани (Valerianae radix)	1
Кореневище анемарени (Anemarrhena asphodeloides Bge.)	1	Коріння ехінацеї пурпурової (Echinaceae purpureae radix)	1
Кора бархату (Phellodendron chinensis Schneid.)	1	Коріння кропиви (Urticae radix)	3
Трава пустирника японського (Leonurus japonicus Houtt.)	1	Коріння айру (Calami radix)	1
Насіння персика (Prunus persica L.)	1	Бруньки берези (Betulae gemmae)	1
Кореневище алісматису (Alisma orientalis Sam.)	1	Трава буркуну (Meliloti herba)	1
Коріння півонії (Paeonia lactiflora Pall.)	1	Трава кропиви собачої (Leonuri cardiacaе herba)	1
Кора коричника (Cinnamomum cassia Presl.)	1	Квітки ромашки (Matricariae flos)	2
Трава звіробою (Hyperici herba)	1	Плоди софори японської (Sophorae japonicae)	1
Листя шавлії лікарської (Salviae officinalis)	1	Трава чистотілу (Chelidonii herba)	1
Кора сливи африканської (Pruni africanae)	1	Бруньки та кора тополя осінообразного (Populus tremuloides)	1
Листя туї західної (Thuja occidentalis)	1	Трава Пульсатіли (Pulsatilla compositum)	1

Аналіз свідчить, що фармацевтичний ринок має відносно незначний асортимент вітчизняних комплексних лікарських засобів, що мають у своєму складі рослинну сировину. Тому його розширення за рахунок фітопрепаратів вітчизняного виробництва, особливо, які містять сировину українського похо-

дження, зокрема, для лікування захворювань передміхурової залози, є актуальним завданням для вітчизняної фармацевтичної науки та практики. Це вирішує декілька проблем – дає роботу вітчизняним виробництвам, дозволяє використовувати власну сировину, що зменшить собівартість продукції, дає мож-

ливість контролювати всі етапи її вирощування, та, відповідно, – її якість.

Наступним етапом вивчення особливостей ринку препаратів даних груп став аналіз змін у товарообігу препаратів. В аналізі було використано базові індекси: показники змін фізичного обсягу та аптечний індекс

(показники, що відбивають зміни у товарообігу препаратів в поточному періоді по відношенню до базового), індекси, які характеризують структурні зрушення в асортименті – індекс товарів, що з'явилися на ринку, індекс товарів, що «вибули» з ринку, композитний індекс структури асортименту (табл. 5) [7, 10–12].

Таблиця 5

Загальні показники, що характеризують зміни у товарообігу препаратів та постійності асортименту препаратів на ринку України

Ринкові індекси	Досліджувані групи та підгрупи ЛЗ у відповідності з АТС-класифікацією			
	G04	G04C	G04CX	Фітопрепарати групи G04CX
Індекс фізичного обсягу, I _q	1,03	1,12	0,94	0,88
Аптечний індекс, I _A	1,11	0,94	1,02	1,01
Індекс товарів, що з'явилися на ринку, I _{new}	1,016	1,002	1,005	1,004
Індекс товарів, що «вибули» з ринку, I _{d-out}	0,997	0,995	0,991	0,995
Композитний індекс структури асортименту	1,013	0,997	1,000	1,000

Спільний аналіз аптечного індексу та індексу фізичного обсягу свідчить, що для урологічних препаратів (група G04) ринок практично залишається незмінним, товарообіг ледь зростає (I_q=1,03; I_A=1,11), скоріш за все за рахунок підвищення цін на препарати, пов'язаного з інфляційними процесами. Для препаратів, що використовуються для лікування передміхурової залози (група G04C), також характерна аналогічна ситуація – індекс фізичного обсягу має незначне зростання по відношенню до 2015 року, але аптечний індекс менше 1. Можливе припущення, що це зростання (I_q=1,12) було забезпечено за рахунок зниження цін, тому що фізично продано препаратів більш, ніж отримано грошей у порівнянні з попереднім періодом. Падіння фізичних обсягів зафіксовано в групі «Інших препаратів...» G04CX та для фітопрепаратів цієї групи, але по-перше, це явище пов'язане з загальним падінням споживацького попиту, а по-друге, група фітопрепаратів мала найбільш високі середньозважені ціни і не дивно, що в першу чергу постраждали від кризових явищ саме високо-вартісні препарати.

Однак, за загальними підсумками розвитку фармацевтичного ринку в 2016 році, у всіх регіонах країни відзначається збільшення обсягу продажів товарів «аптечного кошика» в грошовому вираженні. У натуральних величинах в цілому по ринку в аналізований період відзначений невеликий приріст обсягу аптечних продажів препаратів [13].

Останнім часом спостерігається зміщення структури продажів лікарських засобів в сторону продукції середньо- та високовартісної ніші. Ця тенденція простежується і в динаміці темпів приросту/зменшення препаратів в розрізі цінових ніш у натуральному вираженні: по всіх регіонах України препарати високовартісної ніші демонструють випереджа-

льну динаміку [10, 13]. Тому динаміка розвитку ринку препаратів для лікування доброякісних захворювань передміхурової залози відповідає загальним тенденціям.

«Затишшя» спостерігається і в структурі асортименту досліджуваних препаратів – незначне збільшення відбулось тільки для групи G04 (композитний індекс 1,013), інші групи показують зменшення асортименту або його незмінність (0,997 – для групи G04C, 1,000 – для інших). Ця ситуація характерна для останніх років, коли вітчизняний фармацевтичний ринок призупинив бурхливий зріст у зв'язку з кризовими явищами в економіці, політиці, суспільстві. Слід зазначити, що зміни в асортименті препаратів в позитивний бік відбуваються, на жаль, за рахунок імпортих препаратів, які «витискають» з ринку вітчизняних виробників.

Топ-10 препаратів даної групи наведений у табл. 6. Беззаперечним лідером за обсягами продажів у грошовому еквіваленті є Простамол-Уно (Німеччина).

Німецький Простамол Уно займає більше 50 % від продажів препаратів групи і не має конкурентів за обсягами реалізації. Далі два препарати – Гентос і Простатилен посідають спільно близько 30 % продажів. Препарати Простамед, Простаплант, Спеман, Афала і Пепонен займають кожен не більше від 2 до 6 % продажів. Що стосується інших, то їх продажі незначні та складають до 1 % від обсягів реалізації групи. Але слід зазначити, що всі вищенаведені препарати відносяться до високовартісної категорії. І хоча їх вартість у середньому досягає більше 200 грн, частина з них показала суттєвий приріст продажів – це препарати Простаплант, Спеман і Пепонен (зарубіжних виробників) і вітчизняний препарат Простатилен (АТ «Лекхім»).

Таблиця 6

Топ-10 препаратів групи G04CX за обсягами продажів

Назва ЛЗ	Обсяги продажів препарату, тис. грн	Частка препарату в обсягах продажу препаратів групи, %	Рейтинг 2015 р.	Рейтинг 2016 р.	Середня вартість препарату, грн
Простамол Уно	49164,8	51,55	1	1	317,9
Гентос	15145,5	15,88	2	2	211,2
Простатилен	13950,1	14,63	3	3	156,5
Простамед	5316,0	5,57	4	4	323,6
Простаплант	3504,5	3,67	5	5	338,9
Спеман	2643,3	2,77	6	6	187,4
Афала	1756,2	1,84	7	7	142,5
Пепонен	1516,4	1,59	8	8	264,3
Хомвіопростан	452,0	0,47	10	9	255,2
Простакер	392,1	0,41	9	10	490,2
.....
Всього	95372,5	100	-	-	237,2

7. Висновки з проведеного дослідження та перспективи подальшого розвитку даного напрямку

На наш погляд, можна виділити наступні основні тенденції: ринок препаратів для лікування передміхурової залози представлений досить широким спектром препаратів. Однак, вивчення динаміки змін в обсягах реалізації і структурі асортименту препаратів цієї групи свідчить про те, що кількість представлених МНН за останні 15 років скоротилася, проте структура постачальників залишилася практично незмінною і склалася не на користь вітчизняного виробника – частка українських препаратів не перевищує 30 %. Що стосується тенденцій розвитку, відзначають деякі коливання ринку в зв'язку з кризовими явищами в нашій країні, проте, загальна тенденція свідчить про позитивний розвиток. Крім того, перспективним сегментом ринку для вітчизняних розробників і виробників можна назвати препарати лікувально-профілактичної дії для комплексної терапії даних захворювань, що мають в своєму складі лікарську рослину сировину. Дані препарати затребувані, входять в комплексну терапію захворювань, використовуються також для профілактики, добре переносяться хворими, мають незначну кількість побічних ефектів. Для виробників вони цікаві можливістю використання вітчизняної сировинної бази, що зменшує собівартість продукції і спрощує логістичну складову, полегшує процес контролю якості, а також тим, що дана група препаратів входить в високовартісну нішу. Виходячи з більш низької собівартості, вітчизняний виробник зможе запропонувати ринку конкурентну ціну, зробити препарати доступнішими, при цьому не втративши необхідну рентабельність. Тобто, розробка препаратів для лікування доброякісних захворювань передміхурової залози, зокрема, препаратів з рослинною сировиною у складі, та їх виробництво є перспективним напрямком у розвитку вітчизняної фармацевтичної науки та промисловості.

8. Висновки

1. Вивчено структуру та тенденції розвитку українського ринку лікарських засобів для профілактики та лікування доброякісних захворювань передміхурової залози з метою визначення маркетингових можливостей для вітчизняних розробників та виробників.

2. На підставі проведеного маркетингового аналізу встановлено, що за останні 15 років кількість зареєстрованих препаратів даної групи скоротилася, хоча збільшилась кількість пропозицій від вітчизняних виробників. Однак, все одно, за структурою країн-виробників ринок залишається імпортозалежним – імпортні препарати займають біля 70 % вітчизняного ринку за номенклатурою і більше 78 % за обсягом реалізації. Найбільш широко представлені препарати виробництва Швейцарії, Франції, Німеччини, Росії, Японії, Великобританії та України. Поки бажаний обсяг ринку та ширина асортименту для вітчизняного виробника ще не досягнуті.

3. В ході дослідження з'ясувалось, що найбільш популярними формами випуску препаратів групи G04C та G04CX є капсули, таблетки та ректальні супозиторії – разом на них припадає більше 70 % від усіх препаратів даної групи.

4. Вивчення складу препаратів для лікування захворювань передміхурової залози показало, що вони можуть містити як хімічні, біогенні, так і рослинні складові. Найбільш поширеною рослинною сировиною, що використовується для виробництва цих препаратів, є екстракт пальми Сабаль, насіння гарбуза, золотушник, кропива, ромашка. Загалом у складі препаратів, присутніх на українському ринку, використовується більше 30 рослин.

5. Аналіз свідчить, що фармацевтичний ринок має відносно незначний асортимент вітчизняних комбінованих лікарських засобів, що мають у своєму складі рослину сировину. Тому його розширення за рахунок фітопрепаратів вітчизняного виробництва, особливо, які мають сировину українського походження, зокрема, для лікування захворювань передміхурової залози, є актуальним для вітчизняної фармацевтичної науки та практики.

6. За загальними підсумками розвитку фармацевтичного ринку препаратів для лікування доброякісних захворювань передміхурової залози в 2016 році відзначається збільшення обсягу продажів товарів «аптечного кошика» в грошовому вираженні. У натуральних величинах в цілому по ринку в аналізованій період відзначений невеликий приріст обсягу аптечних продажів препаратів, але ринок має позитивні

вну тенденцію як в динаміці обсягів збуту, так і в структурі асортименту.

7. Подальші дослідження доцільно спрямувати на визначення обсягів можливого попиту на новий

препарат, його позиціонування на фармацевтичному ринку, визначення факторів конкурентоспроможності серед аналогічних препаратів групи та можливих препаратів-конкурентів.

Література

1. Зайченко, А. В. Морфологическая оценка простатопротекторного действия свечей с масляным экстрактом маклюры в эксперименте [Текст] / А. В. Зайченко, Ю. О. Тацький, В. А. Коротков, Е. Н. Коваленко, А. В. Андрияненко, А. С. Кухтенко // Экспериментальная и клиническая урология. – 2014. – № 2. – С. 28–31.
2. Вишневська, Л. І. Фармакоекономічна оцінка лікарських препаратів для лікування захворювань передміхурової залози на фармацевтичному ринку України [Текст] / Л. І. Вишневська // Клінічна фармація. – 2009. – Т. 13, № 1. – С. 37–40.
3. Дмитрієвський, Д. І. Маркетингові дослідження препаратів простатопротекторів, представлених на фармацевтичному ринку України [Текст] / Д. І. Дмитрієвський, М. М. Кобець, Ю. М. Кобець, Е. Ю. Ахмедов, Ю. О. Харькова // Вісник фармації. – 2012. – № 3 (71). – С. 28–31.
4. Солдатова, Є. О. Фармакологічне дослідження простатопротекторної дії супозиторіїв з фіто екстрактами [Текст]: автореф. дис. ... канд. фарм. наук / Є. О. Солдатова. – Х., 2015. – 22 с.
5. Листопад, О. Препараты, используемые при аденоме предстательной железы: современный ассортимент, цены, тенденции на рынке [Электронный ресурс] / О. Листопад // Провизор. – 2000. – № 8. – Режим доступа: <http://www.provisor.com.ua/archive/2000/N8/listop.php>
6. Шевіна, В. Л. Аналіз вітчизняного фармацевтичного ринку лікарських засобів, що застосовуються для лікування сечокам'яної хвороби [Текст] / В. Л. Шевіна, Н. В. Хохленкова, Т. Г. Ярних // Актуальні питання фармацевтичної і медичної науки та практики. – 2014. – № 3 (16). – С. 88–91.
7. База даних «Еквалайзер» ТОВ «Бізнес-Кредит» [Електронний ресурс]. – EQ. – Режим доступу: <http://eq.bck.com.ua/>
8. Державний реєстр лікарських засобів України [Електронний ресурс]. – МОЗ України. – Режим доступу: <http://www.drlz.com.ua/>
9. Компендиум: лекарственные препараты [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://compendium.com.ua/>
10. Кирсанов, Д. Бриф-анализ фармынка: итоги ноября 2016 [Электронный ресурс] / Д. Кирсанов // Ежедельник «Аптека». – 2016. – № 1067 (46). – Режим доступа: <http://www.apтека.ua/article/397246>
11. Елисеєва, І. І. Общая теория статистики [Текст]: учеб. / И. И. Елисеєва, М. М. Юзбашев. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 656 с.
12. Волик, І. М. Статистика. Частина 3: Індекси [Текст]: метод. вк. / І. М. Волик. – Суми: УАБС НБУ, 2006. – 26 с.
13. Дмитрик, Е. Аптечные продажи в регионах Украины по итогам 9 месяцев 2016 г. [Электронный ресурс] / Е. Дмитрик // Ежедельник «Аптека». – 2016. – № 1063 (42). – Режим доступа: <http://www.apтека.ua/article/389281>

Дата надходження рукопису 09.01.2017

Зайченко Володимир Сергійович, аспірант, кафедра заводської технології ліків, Національний фармацевтичний університет, вул. Пушкінська, 53, м. Харків, Україна, 61002
E-mail: schweppes159753@gmail.com

Євтушенко Олена Миколаївна, доктор фармацевтичних наук, професор, кафедра фармацевтичного маркетингу та менеджменту, Національний фармацевтичний університет, вул. Пушкінська, 53, м. Харків, Україна, 61002
E-mail: evtyshenkolenal@gmail.com

Рубан Олена Анатоліївна, доктор фармацевтичних наук, професор, кафедра заводської технології ліків, Національний фармацевтичний університет, вул. Пушкінська, 53, м. Харків, Україна, 61002
E-mail: ruban_elen@ukr.net

Маслій Юлія Сергіївна, кандидат фармацевтичних наук, доцент, кафедра заводської технології ліків, Національний фармацевтичний університет, вул. Пушкінська, 53, м. Харків, Україна, 61002
E-mail: julia.masliy@gmail.com

Равшанов Тимур Баходірович, аспірант, кафедра клінічної фармакології ІПКСФ, Національний фармацевтичний університет, вул. Пушкінська, 53, м. Харків, Україна, 61002
E-mail: b2ja89@gmail.com